

Ruth Francken, *Simone de Beauvoir* (1984–86). Olja på duk och fotografier.

Från redaktionen

Utmärkande för den könsteoretiska forskningen har bl a varit dess tvärvetenskapliga karaktär. Detta förhållande kommer tydligt till uttryck i detta temanummer om teoretiska positioner. Forskare från olika dicipliner och med varierande typer av empiri samlas här i gemensamma ansträngningar att dels bevara de fruktbara ideerna i det moderna projektet och dels att förena dessa med de utvecklingsbara tankarna i den postmoderna kritiken. Mellan "strukturer" och "aktörer" pågår försöken att finna det kvinnliga subjektet och platsen – positionen – från vilken teorin kan avancera utan att snärjas i determinismens garn eller uppslukas av relativismens gränslöshet.

En grupp på tio historiker har arbetat med det norsk-danska projektet *Cappelens kvinnehistoria*. Ida Blom var huvudredaktör och hon efterhandsreflekterar här över själva idén med att försöka skriva en global kvinnohistoria. Postmodernismens kritik mot sådana försök bildar avstampet för hennes artikel. Medarbetarna i projektet, som resulterat i tre bokband, utgick inte från någon gemensam referensram. Somliga representerade patriarkatsteorier, andra strukturfunktionalistiska angreppssätt och några mer "öppna" inriktningar där analysen av biologiskt och socialt kön

utgjorde utgångspunkten. Blom argumenterar för att den teoretiskt pluralistiska ansatsen på många sätt visade sig vara poängfull och i vissa avseenden i samklang med den analkande dekonstruktivistiska tidsandan – trots att den postmoderna kritiken ännu var relativt okänd bland historiker när projektet startade.

Maktskillnaden mellan könen utgör exempelvis en röd tråd genom de tre bokbanden, men den är inte resultatet av en fastslagen teori utan en följd av den mångfaldiga empirin. Läsaren kan själv reflektera och ställa frågor och värdera utfallet av olika teoretiska förklaringar. Kön blir m a o till en social konstruktion på rent empiriska grunder. Mångfalden av sociala uttrycksformer visar sig när kultur, ras, klass, kast, civilstånd, ålder, stads- och landsbygdsdimensioner systematiskt dras in i framställningen. Kön blir därmed något som är bundet till ett sammanhang dvs kontextuellt. Bokverket ger också nya perspektiv på den kända historien. Text framträder reproduktionen som ett i alla kulturer centralt område och tillsammans med betydelsen av kvinnoarbetet och kvinnornas stadiga förankring i familj och hushåll bildar en för olika kulturer gemensam nämnare. Både det moderna och postmoderna synsättet får med

andra ord stöd i den global-historiska empirin.

Gro Hagemann utvecklar sina teoretiska tankegångar i dialog med *Yvonne Hirdmans* "systemteori", *Christina Carlsson Wetterbergs* "identitetsteori" och *Joan Wallach Scotts* "diskursteorin". Hennes överordnade fråga – helt i samklang med Bloms – gäller huruvida det är möjligt att conceptualisera kön på ett sätt som är förenligt med empiriska studier av historiska förlopp. För Hagemann kan ett poststrukturalistiskt förhållningssätt medverka till omdefinition av teorier och politiska lösningar dvs till en "modernisering" av stelnade tankemönster och politiska konstellationer som inte längre fungerar. "De kritiska bidragen finns delvis i förlängningen av välkända historiska metoder. Att lägga vikten vid textuell analys innebär i en mening inte något annat än att vidareutveckla källkritiken – texter och social praxis analyseras också som historiska källor." Mer provocerande blir det dock att ge avkall på etablerade föreställningar om ett universellt kvinnoförtryck eller vad Scott kallar de fundamentalistiska premisserna inom kvinnohistorien. Och Hagemann menar därför att även om den postmoderna kritiken i mer moderat form erbjuder premisser som utan vidare kan integreras i kritisk och liberal teori så utgör ändå postmodernismen en opålitlig allierad som i vissa former leder till en kunskapsteoretisk konkurs som undergräver alla möjligheter till normativ kritik.

Tytti Soilas forskningsfält befinner sig i kärnan av den postmoderna kritiken. Hon problematiserar den strukturalistisk och semiotisk influerade psykoanalysens status som teoretisk grund för feministisk filmforskning. Hon reviderar samtidigt sin egen position i denna tradition vars verktyg hon menar mycket snart försätter forskaren i en paranoid situation "där hon gång på gång bekräftar ett patriarkalt-oidipalt status-quo genom att monomant utpeka kvinnans ställning som objekt för mannen eller bekräfta hennes symboliska tystnad och frånvaro i fiktionen". Soila går på jakt efter alternativa tankegångar och finner utvecklingsbara möjligheter genom att förflytta sitt intresse från textuella

läsningar av enskilda filmer till studier av större historiska skeenden och tematiska förändringar, samt till studier av genrer och större publikgrupper. "Genom sin vägran att acceptera det på psykoanalytisk teori grundade förnekandet av kvinnlig subjektställning har den feministiska filmforskningen stakat ut vägar som är nya och kräver en hel del tankearbete eftersom detta knyter an till den poststrukturalistiska kritiken som lett till det cartesianska subjektets kris".

Hur kan vi då föreställa oss kvinnor som subjekt i en kultur som objektifierar? Det är också den fråga som *Anneli Hällgren* och *Ingrid Nilsson* ställer sig i *Skyddsängeln*s gränsland. Varken psykoanalys eller semiotik ger något tillfredställande svar. Det beror enligt *Teresa de Lauretis* på att dessa teorier har misslyckats med att förena subjektivitet med praktik, samt att erfarenheten inte teoretiserats dvs den interaktion som äger rum subjekt och diskurser/institutioner emellan. Hällgren och Nilsson redogör för hur de Lauretis tänker sig att återupprätta det kvinnliga subjektet genom rollen som åskådare och försöker sedan tillämpa hennes perspektiv i en analys av *Susanne Ostens* film *Skyddsängeln*.

Hanne Haavinds avslutande artikel i detta nummer innehåller en kritisk diskussion av *Eva Lundgrens* och *Nea Mellbergs* läsning av *Margareta Hydens* avhandling om kvinnomisshandel (recensionen var införd i *KvT* nr 2-3/93). Haavinds kritiska invändningar gäller dels recensenternas syn på hur misshandelsituationen uppkommer och dels hur den ska förstås som process. Men främst inbjuder hennes inlägg till en dialog. Med vilka metoder och teorier kan vi forska och generalisera om vad som försiggår i parrelationen?

Numret innehåller dessutom en intressant krönika och provocerande bilder från utställningen "Dialog med det andet" som i somras visades på *Konsthallen Brandts Klädefabrik* och nu i höst kan beskådas på *Norrköpings museum*. Utställningen och bilderna i detta nummer kommenteras för övrigt av *Anna Sjö Dahl* under vinjetten *Vad händer*.